

Рис. 1. Приклад гармонійного поєднання архітектурно-художніх елементів інтер'єра дитячого садка

ЛИТЕРАТУРА

1. Кадурина А.О. Архітектурно-художні аспекти формування дитячих дошкільних закладів (на прикладі м. Одеси). Автореф. дис.. канд. арх.: 18.00.02. – О., 2005. – 20 с.
2. <http://bibliofond.ru/>
3. <http://dou29-vz.ucoz.ru/>

Любава Обуховська
(Київ, Україна)

МАЛІ ФОРМИ У НАРОДНІЙ АРХІТЕКТУРІ УКРАЇНИ (НА ПРИКЛАДІ ГУЦУЛЬЩИНИ): ТРАДИЦІЇ, СУЧАСНИЙ СТАН, ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

У статті розглянуто погляди на українську народну архітектуру через призму екології, технології і естетики. У результаті сформульовано рекомендації щодо створення сучасних малих архітектурних форм на основі використання елементів, форм, конструкції та технологічних прийомів, які притаманні дерев'яній народній архітектурі України.

Ключові слова: українська народна архітектура, малі архітектурні форми, етнодизайн, національна ідентичність.

The Ukrainian folk architecture through the prism of ecology, technology and aesthetics were considered in this article. The recommendations to creation of modern small architectural forms on the basis of the use of elements, forms, construction and technological receptions, what characterize to wooden folk architecture of Ukraine, were formulated in results.

Keywords: ukrainian folk architecture, small architectural forms, ethnic design, national identity.

Постановка проблеми. Сучасні світові тенденції, що полягають у повсюдній багатовекторній економічній інтеграції, широкій європейській глобалізації, стрімкому науково-технічному та технологічному розвитку, диктують динамічний стиль життя і відхід від власних народних традицій, що нині є безперспективним для збереження обличчя етносів. Наша країна не виняток. У окреслених перспективах опускається аспект архітектурно-просторового вирішення громадських споруд і комплексів у національному стилі, з використанням культурно-національних і етнічних

особливостей регіонів України. Тому виникає потреба у збереженні національної своєрідності. Питання про збереження історії, культури, народних традицій в архітектурі, а особливо у вітчизняному дизайні – сфері, що тільки проходить етап становлення, – дуже важливе на сьогодні.

Архітектурно-дизайнерська сфера по великому рахунку без традицій безлика. На наших теренах – це народна дерев'яна архітектура, що по крупинах формувалася протягом багатьох століть. І на сьогодні – це вже багатюща скарбниця мудрості та досвіду народних умільців дерев'яної архітектури, яку слід вивчати і використовувати у сучасному будівництві, щоб не втратити власного обличчя як нації з глибокою історією і багатю культурою на фоні американо-європейської глобалізації і масової урбанізації.

Мета даної роботи – сформулювати рекомендації щодо створення сучасних малих архітектурних форм на основі використання елементів, форм, конструкції та технологічних прийомів, які притаманні дерев'яній народній архітектурі України на прикладі Гуцульщини.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження та публікації стосовно проблеми, яка підлягає розгляду, переважно торкаються певних конкретних аспектів питання, і їх можна поділити на кілька тематичних циклів, які включають наукові праці про загальні проблеми формування української культури, про археологію, народне мистецтво та історію архітектури України тощо, але не розкривають у повній мірі малі форми у народній архітектурі України. Наприклад, фундаментальною працею всього життя науковця є етнографічний збір і опис українського народного житла усіх регіонів країни Самойловичем Віктором Петровичем [4; 5; 6], розкриваючи в численних публікаціях багатство й талант українських зодчих.

Інший український дослідник Юрченко Петро Григорович разом із Григорієм Логвином і Юрієм Нельговським обстежував і вивчав пам'ятки архітектури, виконував численні реконструкції дерев'яних споруд, а також провів замальовки та обміри дерев'яного зодчества на Київщині, Чернігівщині, Полтавщині, Поліссі, Поділлі, в Карпатах, дослідив приватні та музейні колекції з цього питання – усе це стало основою його книги [8].

До важливих творів різновекторного у своїх наукових працях українського ученого Січинського Володимира Юхимовича з теорії та історії дерев'яного будівництва в Україні належить книга «Українське дерев'яне будівництво і різьба» [7], у якій висвітлюються головним чином українські архітектурні особливості та якості дерев'яних споруд, що виділяє українське зодчество серед інших цілого територіального комплексу Європи.

Цікаву позицію висловлює сучасний львівський освітянин-дослідник Дида Ірина Андріївна [1], відзначаючи, що в умовах зростаючої у світі актуальності екологічної проблематики перспективним для сучасної вітчизняної архітектури є використання досвіду традиційних в українській архітектурі екологічних принципів формування архітектурного середовища.

Результати дослідження. Кожний регіон України можна розглядати з точки зору етнології як історично-етнографічну область, а з точки зору культури та її проявів – як підстиль. Аналогію можна провести з іншими країнами. Наприклад, у Франції також є свої історично-етнографічні області: Бургундія, Нормандія, Прованс, Гасконь, Шампань, Наварра та ін., кожна з яких має свої особливості у культурній сфері (підстилі), проте спільним все одно залишається французький національний стиль.

За М.Я. Ксєневичем [2, с. 254-260], внаслідок взаємодії певної людності, у даному випадку українського етносу, на її території протягом тривалого часу під впливом природно-ландшафтних, кліматичних, соціальних, етнокультурних, історичних та інших факторів і інженерно-геологічних умов склалися історико-

етнографічні зони і регіони (області, райони) України. Вони характеризуються певними регіональними народногосподарськими, архітектурними, мистецькими, мовними та іншими особливостями, що відбилися у проявах традицій, звичаях, діяльності тощо. У всьому тому віддзеркалюються відповідні загальноукраїнські, зональні та регіональні сутності та форми українського народу, його етнічні характери господарювання, спосіб життя, просторова організація поселень, об'ємно-просторові вирішення і конструктивно-технічні прийоми окремих об'єктів тощо. Зазначене виявляє на відповідному рівні спільні, сталі прояви, типологічні та видові особливості в межах цих зон і регіонів.

Гуцульщина – карпатський край прекрасної природи, багатой матеріальної культури і народних традицій – у силу свого яскравого колориту, значної знаково-символьної і орнаментальної спадщини, цікавого характерного дерев'яного народного зодчества видається нам найбільш доречною канвою для розгляду малих архітектурних форм.

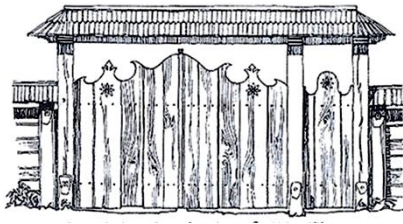
Значну роль у вирішенні садиби й організації простору вулиці українського села відіграє архітектура малих форм. Історично і практично вже так склалося на теренах України, що ними стали такі елементи благоустрою, як огорожі, ворота, хвіртки, лави, вулики, криниці, оголовки криниць, містки (рис.1), а також різні типи господарських споруд. Вони, особливо у поєднанні з навколишньою зеленню, не лише поліпшують благоустрій садиби і надають їй завершеного вигляду, але й у значній мірі доповнюють і збагачують архітектурне вирішення житлового будинку, ніби пов'язуючи його та інші будови в єдине ціле. Це сприяє створенню єдиного ансамблю забудови не лише садиби, але й усієї вулиці або навіть гармонійно пов'язує з навколишнім краєвидом (до слова про екологічний аспект в українській народній архітектурі [1]).

У різних районах країни є свої специфічні прийоми створення малих форм, зазначає у своїх працях В.П.Самойлович [5, с. 205-222; 6, с. 283-307], які відповідають місцевим умовам, що значною мірою визначають ті своєрідні риси та колорит забудови вулиці й садиби, які характерні для певного району. Приклад оформлення деяких з них див. на рис.2. Однією з основних причин, що зумовили різноманітність малих форм, є використання для їх спорудження різних місцевих будівельних матеріалів, а також художні смаки і архітектурно-художні традиції, що склалися в даному районі.

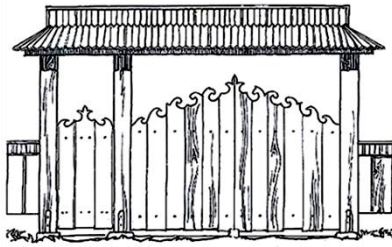
У дерев'яній архітектурі Гуцульщини, як і в архітектурі інших регіонів України, крім цікавої значної формотворчої спадщини, був нагромаджений багатий досвід використання народної технології. Як відмічає Й.Д.Приймак, автор книги «Малі архітектурно-художні форми» [3], особливістю дерев'яної архітектури Гуцульщини є органічна єдність, взаємообґрунтування функціональних і технічних вимог та художньої форми.

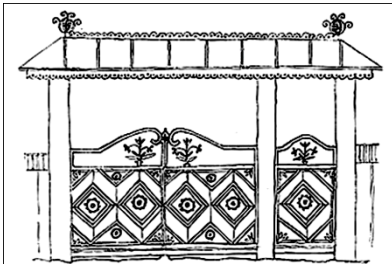
Рис.1. Малі архітектурні форми у дерев'яній архітектурі України

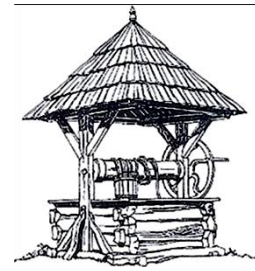
1. Ворота і хвіртка, Івано-Франківська обл., 30-ті рр. XX ст.

2. Ворота і хвіртка з контурним різьбленням, Івано-Франківська обл., 40-ті рр. XX ст.

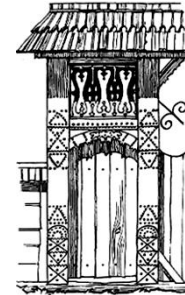
3. Ворота і хвіртка, Івано-Франківська обл., 50-ті рр. XX ст.

4. Криниця, Івано-Франківська обл., 40-ті рр. XX ст.

5. Закритий колодязь, Закарпатська обл., друга половина XX ст.

6. Фрагмент воріт з хвірткою, Закарпатська обл., 50-ті рр. XX ст.

Рис. 2. Ворота, хвіртки і колодязі Гуцульщини (за матеріалами В.Свидерського)

Сьогодні на основі вивчення та наукового дослідження народної дерев'яної архітектури виготовляються такі малі архітектурні споруди: брами, каплички, альтанки, кринички, вказівники, придорожні хрести, садово-паркові меблі, дитячі ігрові споруди, – з використанням елементів народної архітектури. Ці традиції зберігають, відроджують та продовжують у даному карпатському регіоні майстри і вихованці Косівського державного інституту прикладного та декоративного мистецтва, де до програми з фахових предметів дерев'яної народної архітектури, кераміки, мистецтва роботи по металу тощо, творче їх переосмислення і використання набутих знань при виконанні проектів, макетів та об'єктів у матеріалі. Результати цієї роботи можна побачити наочно на вулицях, у скверах, вздовж доріг Косова, Косівського району, Івано-Франківської області (рис. 3). Така наука у вищій є запорукою зв'язку поколінь майстрів, продовження творчих династій, наприклад, Шкрібляків, Корнелюків, Приймаків, Радишів тощо. Нинішні спеціалісти послуговуються досягненнями сучасної науки під час зведення будь-яких архітектурних форм. Розміри і об'єм можливої форми беруться залежно від їх призначення та інших факторів. Деякі секрети народної технології актуальні і сьогодні. У них закладена багатовікова народна мудрість, спостережливість, думка.

Отже, вивчення народної архітектури дає можливість створити унікальні варіанти малих архітектурних форм, які б задовольняли повсякденні запити людини, збагачуючи її духовний світ і відображаючи багаті мистецькі досягнення її народу, що

цінно. У них використовується багатство форм, конструкцій, в'язок, декоративних елементів народного зодчества. Під час проектування їх розміри, форма, конструкція визначаються у залежності від конкретної ситуації, в якій буде функціонувати об'єкт, а також даються рекомендації щодо підбору матеріалу для виготовлення того чи іншого об'єкту. Кожний з них робиться на основі народної архітектури Карпат і з використанням елементів гуцульської архітектури.

1. Вхідна арка до парку ім.Ю.Федьковича, м. Вижниця, Чернівецька обл.

2. Ліхтар, урна і лава у парку ім. Ю.Федьковича, м. Вижниця, Чернівецька обл.

3. Альтанка на території садиби-музею родини Шкрібляків, с. Яворів, Івано-Франківська обл.

4. Дороговказ до Національного природного парку «Гуцульщина», Косівський район

5. В'їзний знак, м.Косів, Івано-Франківська обл.

6. Дошка оголошень на площі Незалежності, м.Косів, Івано-Франківська обл.

7. Капличка, м. Косів, Івано-Франківська обл.

Рис.3. Сучасні зразки малих архітектурних форм на Гуцульщині

Враховуючи, що сучасні тенденції до національного відродження в незалежній Україні спонукають до дослідження тих складників етнічної культури українців, які зберігають багату інформацію про історію народу, його творчість, традиції, то напрошується і впровадження численних елементів народної архітектури у створення

нових просторових об'єктів. Саме тому такий спосіб пропонується використати в оформленні малих архітектурних форм, які у більшості випадків встановлюються у громадських місцях відпочинку і роботи, вздовж транспортних мереж і вузлів. Це дозволяє популяризувати народні надбання та ненав'язливо дає людям можливість на підсвідомому рівні задуматися над етнічною приналежністю, усвідомити власну національну ідентичність і досягнути багатство своєї культури.

У процесі художнього предметно-просторового конструювання нових об'єктів, як зазначає український теоретик і практик Й.Д. Приймак [3, с. 34], виділяють три основоположні принципи і закономірності, які впливають із законів природи і є спільними для різних галузей художньої творчості, а саме: комплексне вирішення утилітарно-функціональних, конструктивно-технологічних, економічних і естетичних завдань; врахування навколишнього середовища і конкретних умов; єдність форми і змісту (образне вирішення). Виходячи з самого визначення малих архітектурних форм, дане твердження дає привід говорити про доречність цих принципів для створення нових малих архітектурних форм за сучасними вимогами споживача.

На підставі вище сказаного можна сформулювати рекомендації щодо створення сучасних малих архітектурних форм на основі використання елементів, форм, конструкцій та технологічних прийомів, які притаманні дерев'яній народній архітектурі України на прикладі Гуцульщини. Отже, нові малі архітектурні форми мають:

1) виходячи з явного екологічного принципу формування архітектурного середовища [1, с. 35, 37], що складався віками на нашій території, та природної краси довкілля, – гармонійно взаємодіяти з навколишнім середовищем, доповнювати вже існуючий архітектурно-ландшафтний простір, а не руйнувати його іноземницькими крапленнями;

2) виходячи з використання домінуючої у дерев'яній архітектурі народної технології [3, с. 13], яку геній народу шліфував і нагромаджував віками, засновуючись на виключній функціональності будов і доцільності задіяних прийомів, – бути гранично лаконічними та зручними, функціонально і локально виправданими;

3) виходячи із загальнолюдського потягу до миловидності та зовнішньої привабливості просторових форм, їх характерних рис [4; 5; 6], які вже історично сформувалися на теренах українських земель, – поєднувати в собі художньо-естетичну сторону твору та регіонально-стильові ознаки, доповнювати своїм естетичним оформленням конкретний просторовий осередок у кожному окремому регіоні України.

Як ілюстрацію до сформульованих рекомендацій, можна навести проект облаштування автобусної зупинки в м. Косів (рис. 4), розробленого студентом Косівського інституту прикладного та декоративного мистецтва ЛНАМ, 2016. Як видно зі світлин, сконструйована форма об'єкту заснована на елементах гуцульської архітектури: як просторових, так і графічних (тобто орнаментах). Пропонований матеріал – дерево, бетон, бітумна черепиця. Зупинка має сучасний вигляд, але водночас презентує неповторну багату народну архітектуру, яка складалася протягом віків у цих краях.

Рис.4. Проект автобусної зупинки в м. Косів. Автор Тарас Лоб'юк, 2016 р.

Висновки. Будучи весь час відкритими для загального споглядання, малі архітектурні форми або формують громадський простір на засадах самостійного об'єкту, або доповнюють існуючу ситуацію окремими локальними акцентами. Керуючись твердженнями окремих науковців у сфері української етнографії, екологічної архітектури, художньої деревообробки, сформульовано рекомендації щодо створення сучасних малих архітектурних форм на основі використання елементів, форм, конструкції та технологічних прийомів, які притаманні дерев'яній народній архітектурі України на прикладі Гуцульщини, а саме: екологічний аспект, технологічно-функціональний аспект, естетично-етнічний аспект. Новостворювані малі архітектурні форми повинні працювати на естетичне збагачення місць зосередження людей, виконуючи своє пряме призначення і відображаючи архітектурно-декоративні особливості регіону.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дида І.А. Перспективи застосування в українській архітектурі автохтонних екологічних принципів формування середовища // Сучасні проблеми архітектури та містобудування: Наук.-техн.збірник / Відпов. ред. М.М.Дьомін. – К., КНУБА, 2010. –Вип. 27. – С.34-43.
2. Ксеневич М.Я. Українська архітектура, її визначальний контекст у просторі, часі, інформації. Основи українського архітектурознавства / М.Я.Ксеневич. – К.: Українська академія архітектури, Київський національний університет будівництва і архітектури, «МП Леся», 2005. – 426 с.: іл.
3. Приймак Й.Д. Малі архітектурно-художні форми: Навч.посібник / Й.Д.Приймак. – Косів: Писаний Камінь, 2003. – 112 с.: іл.
4. Самойлович В.П. Українське народне житло (Кінець XIX – початок XX ст.) / В.П.Самойлович. – К.: Наукова думка, 1972. – 24 с.: 31 іл. – (АН УРСР. Ін-т мистецтвознавства, фольклору та етнографії ім.М.Т.Рильського, Музей народної архітектури і побуту УРСР)
5. Самойлович В.П. Народна творчість в архітектурі сільського житла / В.П. Самойлович. – К.: Держбудвидав УРСР, 1961. – 341 с.: іл., карт.
6. Самойлович В.П. Народное архитектурное творчество Украины: Монография / В.П.Самойлович. – 2-е изд., перераб. и доп. – К.: Будивельник, 1989. – 343 с.: ил.
7. Січинський В. Українське дерев'яне будівництво і різьба / В. Січинський. – Львів, 1936. – 34 с.
8. Юрченко П.Г. Дерев'яне зодчество України: XVIII-XIX ст. / П.Г. Юрченко; під ред. С.Я. Грабовського. – К.: Вид-во Академії архітектури УРСР, 1949. – 131 с.: іл.

*Надія Волошина
(Дніпро, Україна)*

ЗАСТОСУВАННЯ ХУДОЖНЬО-ОБРАЗНИХ ЗАСОБІВ ПЕТРИКІВСЬКОГО РОЗПИСУ НА ПРИКЛАДІ ІНТЕР'ЄРІВ ЖИТЛОВОГО БУДИНКУ

У статті йдеться про використання традиційних мотивів народного мистецтва Дніпропетровщини. Розглянуто методи збереження і популяризації петриківського розпису. Висвітлено деякі етапи української етнографії. Визначено способи використання художньо-образних засобів петриківського розпису в інтер'єрах замського будинку.

Ключові слова: *орнамент, стиль, петриківський розпис.*

This article refers to the use of traditional folk art motifs Dnipropetrovsk. Preservation, popularization Petrikivka painting. Highlights some stages of Ukrainian Ethnography. Given recommendations certainly methods of the use artistic and imaginative